

WAA'EE JIJJIIRRAA BAKKAA WANTA BEEKUU QABDAN

IYYATOOTA EEGUMSA IDIL-ADDUNYAA

Yaadachiisa. Barruun kun odeeffannoo isiniif murteessaa ta'e qaba.
Wanti isiniif hin galle yoo jiraate, akka isiniif ibsaniif qondaaltota gaafachuu
dandeessu.

QABIYYEEWWAN

Bakka jijjiiruun maali?	3
Yoo filatamtan gara biyya kamlitti jijjiiramtu?	4
Yoo bakka biraatti jijjiiramuuf filatamtan maaltu isin irraa eegama?	5
Aangawootaaf yoo tumsa hin goone maaltu ta'a?	5
Miseensota maatii yoo of biraa qabaattan hoo?	6
Bakka jijjiiruun dura af-gaaffiin ni adeemsifamaa?	6
Murtee jijjiirraa bakkaa irratti yoo walii hin galle maal gochuu dandeessu?	7
➤ Ol iyyannoo dhiibbaa rarra'uu fi ol iyyannoo qabatamaa walitti makame	8
Adeemsi jijjiirraa bakkaa kun yeroo hangamii fudhata?	9
Jijjiirraa bakkaa booda maaltu ta'a?	10

▶ BAKKA JIJJIIRUUN MAALI?

Biyyoonni Gamtaa Awurooppaa fi biyyoonni biroo 4 seera waliigalaa Dambii Bulchiinsa Kooluugaltummaa fi Godaansaa (AMMR) jedhamu irratti waliigalaniiru. Seerri kun biyyoota kana keessaa kamtu iyyata eegumsa idil-addunyaa qorachuuf itti gaafatamummaa akka qabu murteessuuf gargaara. Biyyoonni kunneen biyyoota EU+ jedhamu.

Biyyi tokko yeroo tokkotti iyyannoo eegumsa idil-addunyaa hedduu yoo fudhattee fi qabachuu dadhabde biyyoonni biroo karaa adda addaatiin deggeruu ni danda’u. Iyyattoonni muraasni gara biyya biraatti jijjiiramuu danda’u. Kunis bakka biraatti jijjiiruu jedhama.

Haalli kun yoo uumame, iyyanni eegumsa idil-addunyaa argachuu keessan biyya kana keessatti qoratamuu dhiisuu danda’a. Yeroo ammaa kana biyyoota EU+ 26 qofatu gara biyyoota birootti jijjiiruu irratti hirmaachuu danda’u.

! **MURTEESSAA!** Amma Latvia kan biyya EU+ taate keessa jirtu.

Biyyoonni EU+ 26 yeroo ammaa jijjiirraa irratti hirmaachuu danda’u: Awustiriyaa, Beeljiyeem, Bulgaariyaa, Kirooshiyaa, Qoophiroos, Cheek, Istooniyaa, Finlaand, Faransaay, Jarmanii, Giriik, Haangaarii, Xaaliyaanii, Laatiiviyaa, Lituwaaniyaa, Luugzeembarg, Maaltaa, Nezerlaand, Poolaandi, Poorchugaal, Rippabiliika Ayerlaandi, Roomaaniyaa, Isloovaakiyaa, Islooveeniya, Ispeenii fi Suwiidin.

Biyyoonni “walqabatan” 5 fi kaawuntiiwwan biroo yeroo ammaa jijjiirraa irratti hin hirmaanne: Deenmaark, Aayislaandi, Liichtenistiyaan, Noorweey fi Siwiizarlaand.

YOO FILATAMTAN GARA BIYYA KAMIITTI JIJJIIRAMTU?

Eenyu akka bakka biraatti jijjiiramuu danda'u aangawoonni ni murteessu.

Jalqaba irratti, biyya biraa wajjin **qunnamtii cimaa** qabaachuu keessan ni sakatta'u. Qunnamtiiwwan kunniin kanneen armaan gadii irratti hundaa'uu danda'u:

- ilaalcha maatii (miseensota maatii dhiyoo garuu maatii bal'aa kan akka obboleeyyan obboleessas ta'uu danda'a)
- ilaalcha aadaa (fakkeenyaaf yoo afaan biyya sanaa dubbattu ta'e)

! **MURTEESSAA!** Biyya kamitti akka jijjiiramtan filachuu hin dandeessan.

Sanadoota biyya biraa wajjin walitti dhufeenya akka qabdan mirkaneessan yoo qabaattan hatattamaan aangawootaaf dhiyeessuu qabdu. Yoo kana hin taane, aangawoonni qunnamtii keessan tilmaama keessa galchuu hin danda'an.

Haa ta'u malee, kun gara biyya sanaatti akka jijjiiramtan wabii hin ta'u.

Biyya biraa wajjin qunnamtii cimaa yoo hin qabaanne, gara biyya biyyoonni jijjiirraa irratti hirmaatan murteessanitti ni jijjiiramtu.

YOO BAKKA BIRAATTI JIJJIIRAMUUF FILATAMTAN MAALTU ISIN IRRAA EEGAMA?

Yoo bakka biraatti jijjiiruuf filatamtan, dirqama kana gochuu qabdu:

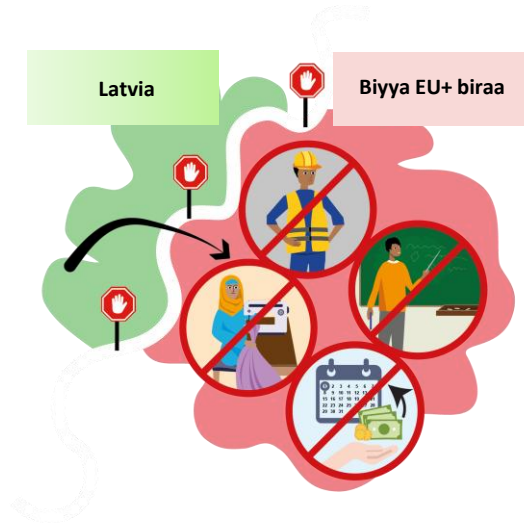
- aangawoota waliin tumsuu fi qajeelfama isaanii hordofuu
- hanga guyyaa imala keessaniitti biyya kana keessa turuu fi aangawoonni isin argachuu danda'uu qabu
- hanga iyyanni keessan qoratamutti biyya itti jijjiiramtan keessa turuu.

▶ AANGAWOOTAAF YOO TUMSA HIN GOONE MAALTU TA'A?

! **MURTEESSAA!** Yoo aangawootaaf tumsuu diddan kun wanta hamaa isinitti fida.

Eeyyama aangawoota malee gara biyya biraa kamiyyuu yoo imaltan ykn biyya itti jijjiiramtan irraa yoo deemtan mirga murtaa'e akka iyyataa tokkootti qabdan ni dhabdu. Fakkeenyaaf:

- **tajaajilaa fi gosoota deeggarsa hedduu hin argattan**
- **hojjechuun** ykn barnoota hordofuun isiniif hin eeyyamamu.

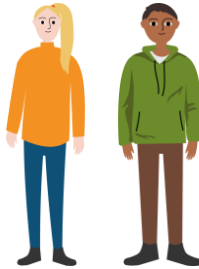
MISEENSOTA MAATII YOO OF BIRAA QABAATTAN HOO?

Yeroo ammaa kana miseensota maatii dhiyoo keessanii wajjin yoo jiraattan fi bakka biraatti jijjiiruuf yoo filatamtan maatiin keessan isin waliin bakka biraatti ni jijjiiramu.

Miseensonni maatii dhiyoo kanneen kana:

- abbaa manaa ykn haadha manaa keessan
- jaalallee keessan kan wal hin fuudhiin garuu hariiroo tasgabbaa'aa waliin qabdu

- mucaa keessan (umrii 18 gadii fi kan gaa'ila hin dhaabbanne).

▶ BAKKA JIJJIIRUUN DURA AF-GAAFFIIN NI ADEMSIFAMAA?

Odeeffannoon dabalataa yoo isin irraa barbaachise af-gaaffiin ni qophaa'a. Dhimma nageenyaa irratti kan xiyyeeffatu ta'a. Af-gaaffii akkasii deemuun yoo isin barbaachise, aangawoonni dursanii odeeffannoo bal'aa isiniif kennu.

MURTEE JIJJIIRRAA BAKKAA IRRATTI YOO WALII HIN GALLE MAAL GOCHUU DANDEESSU?

Yoo bakka biraatti jijjiiramuuf fudhatama argattan, **murteen jijjiirraa** biyya kamitti akka jijjiiramtan ibsu isiniif kennama.

Murtii jijjiirraa irratti yoo walii hin galle sababa keessan mana murtiiif dhiyeessu dandeessu. Kunis ol iyyannoo dhiyeessu jedhama. Murtii tokko yeroo ol iyyannoo dhiheessitan manni murtii murtii isa dhumaa ni kenna.

Yoo barbaachise gorsaan seeraa fi afaan hiikuun ol iyyannoo kana irratti kaffaltii malee isin gargaaruu danda’u.

Murtii jijjiirraa irratti ol iyyannoo dhiyeessuuf sababoonni sadii qofa:

- gara biyya sanaatti dabarfamuun mirga namoomaa keessan kan faallessa yoo jettaan
- odeeffannoon haaraan yeroo murtii jijjiirraa sanatti hin argamne kan murtii sana irratti dhiibbaa uumuu danda’u yoo jiraate
- maatii biyya biraa keessa jiran kan waliin walitti makamuu qabdan yoo qabaattan

Murtoo gara biyya biraatti dabarsuu irratti yoo walii hin galle murtii sana gara mana murtiitti ol iyyannoo dhiyeessuun isin irra jiraata.

OL IYYANNOO DHIIBBAA RARRA'UU FI OL IYYANNOO QABATAMAA WALITTI MAKAME

Yeroon, eessatti fi akkamitti ol iyyannoo akka dhiheessitan murtii jijjiirraa isiniif kenname keessatti ni ibsama.

Murtee gara biyya biraatti isin jijjiiru irratti sababa ykn sababoota walii hin galleef ibsuu qabdu.

Akkasumas iyyanni keessan osoo itti fufee jiruu sababa ykn sababoota gara biyya itti jijjiiramtanitti jijjiiramuu akka hin qabne ibsuu qabdu kunisa osoo ol iyyannoon keessan adeemaa jiruu.

Manni murtichaa jalqaba iyyannoon keessan osoo itti fufee jiruu **ji'a 1** keessatti bu'aa ol'iyyannoo biyya kana keessatti eeguu akka dandeessan murteessa. Kunis ol iyyannoo bu'aa rarra'uu irrattii jedhamuun beekama.

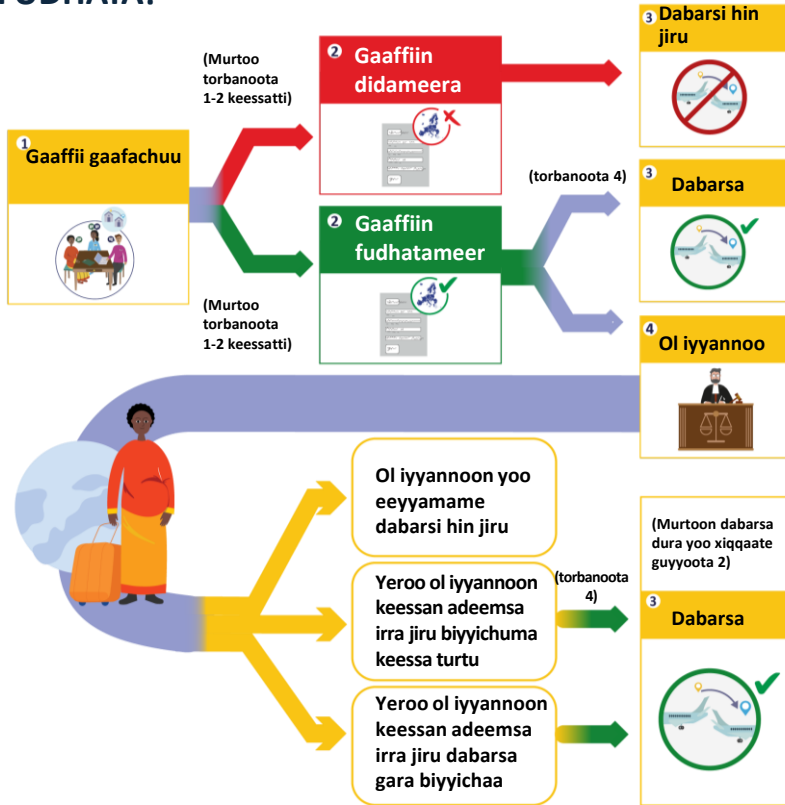
Manni murtichaa bu'aa ol iyyannoo biyya kana keessatti eeguu akka hin dandeenye yoo murteesse, ol iyyannoon keessan osoo itti fufee jiruu gara biyya itti jijjiiramtaniitti ni dabarfamtu.

Manni murtii osoo ol iyyannoon keessan itti fufee jiruu biyya kana keessa akka turtan isiniif eeyyamamuu qaba jedhee yoo murteesse, manni murtichaa guyyaa murtiin bu'aa addaan cituu kenname irraa eegalee ji'a 1 keessatti gara biyya itti jijjiiramtaniitti jijjiiramuu qabaachuu fi dhiisuu isaa irratti murtii dhumaa kennuudhaaf ni yaala.

Yoo ol'iyyannoon keessan fudhatama hin arganne, gara biyya EU+ kan iyyata keessan qorachuuf itti gaafatamummaa qabdutti ni dabarfamtu. Jijjiirraan kun yoo xiqqaate guyyaa manni murtichaa murtii dhumaa kenne irraa eegalee torban 4 keessatti raawwatamuu qaba.

MURTEESSAA! Aangawoota waliin tumsuu fi gara biyya itti jijjiiramtaniitti imaluu qabdu.

➤ ADEEMSI JIJJIIRRAA BAKKAA KUN YEROO HANGAMII FUDHATA?

Yoo murtii sanatti ol iyyannoo hin dhiheessine, jijjiirraan erga biyyi EU+ gaaffii jijjiirrichaa mirkaneessee booda torban 4 keessatti raawwatamuu qaba.

Manni murtii osoo ol iyyannoon keessan itti fufee jiruu sababni biyya kana keessa turuun isin barbaachisu akka hin jirre yoo murteesse osoo ol iyyannoon keessan itti fufee jiruutti gara biyya itti jijjiiramtaniitti ni dabarfamtu

Murtii jijjiirraa irratti ol iyyannoo yoo dhiheessitee fi manni murtii osoo ol' iyyannoon keessan itti fufee jiruu biyya kana keessa akka turtan isiniif eeyyamamuu qaba jedhee murteesse, jijjiirraan sun murtii ol iyyannoo irraa eegalee torban 4 keessatti raawwatamuu qaba, yoo ol iyyannoon sun fudhatama dhabee. Guyyaa jijjiirraa dura yoo xiqqaate guyyoota 2 dura ni beeksifamtu. Yoo iyyanni keessan fudhatama argate bakka biraatti hin dabarfamtan akkasumas biyya kana keessa turtu.

Manni murtii osoo ol iyyannoon keessan itti fufee jiruu sababni biyya kana keessa turuuf isin barbaachisu akka hin jirre yoo murteesse osoo ol iyyannoon keessan itti fufee jiruutti gara biyya itti jijjiiramtaniitti ni dabarfamtu.

JIJJIIRRAA BAKKAA BOODA MAALTU TA'A?

Akka idileetti, iyyanni eegumsa idil-addunyaa keessan biyya itti jijjiiramtaniin qoratama. Yoo, bakka biraatti jijjiiramuu keessan hordofee miseensa maatii biyya biraa keessa jiraachuun keessan argame iyyata keessan qorachuuf gara biyya sanaatti dabarfamuu dandeessu.

YAADANNOO KOO

Barruun kun kaayyoo odeeffannoo qofaaf kan qophaa'edha. Ofii isaatii mirga ykn dirqama hin uumu. Ejensiin Koolugaltummaa Gamtaa Awurooppaa (EUAA) qaama ijoo meeshaa kanaa kan kenne yoo ta'u, barruu kana baay'isuu fi jijjiiruun Biyyoota Miseensota Gamtaa Awurooppaa qofaaf EUAA tiinn eeyyamameera. EUAA odeeffannoo barruu kana keessatti Biyya Miseensa Gamtaa Awurooppaatiin itti dabalaman sirrii ta'uu, qabiyyee, guutummaa, seera qabeessummaa ykn amanamummaa isaatiif itti gaafatamummaa hin fudhatu EUAA nis ta'e namni EUAA bakka bu'ee hojjetu kamiyyuu odeeffannoo barruu kana keessatti argamutti fayyadamuu danda'uuf itti gaafatamummaa hin qaban.

© Ejensii Koolugaltummaa Gamtaa Awurooppaa, 2025